

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Б. Байда

*Східноєвропейський університет імені Лесі Українки,
43025, м. Луцьк, проспект Волі, 13
e-mail: bogdanapravo@ukr.net*

Для обґрунтування стану та вироблення напрямів розвитку внутрішнього туризму в умовах сучасної політики розвитку туризму застосовано інструменти кореляційно-регресійного аналізу статистичних даних. Кореляційний аналіз проведено для встановлення взаємозв'язків між показниками: кількість внутрішніх туристів, кількість колективних засобів розміщення, середня тривалість життя, надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, витрати держави на розвиток інфраструктури та капітальні інвестиції в туристичну сферу, інфляція. Проведено аналіз отриманих результатів та обчисленого коефіцієнта кореляції між показниками.

Ключові слова: кореляційний аналіз, стан розвитку, показники, взаємозв'язки, внутрішній туризм.

Поступ внутрішнього туризму в сучасних умовах зумовлено структурою, динамікою й стратегічним спрямуванням державних витрат України у розвиток туристичної інфраструктури та інвестицій у туристичну сферу. Територія нашої держави із наявними туристичними ресурсами є досить цікавою для вітчизняних туристів. За останні роки в нашій країні можна відстежити порівняно швидкий розвиток різних компонент туристичної інфраструктури.

З метою підвищення віддачі від туристичної індустрії держава повинна фінансувати заходи, зорієнтовані на дослідження власної території, оцінювання туристичного потенціалу, розроблення програми розвитку туристичного підприємництва, проєктів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційну підтримку туристичної індустрії.

Для проведення ефективною та результативною діяльністю на ринку туристичних послуг України доцільно запровадити чітко продуману і розроблену туристичну політику, головним завданням котрої є формування й впровадження туристичних послуг та продуктів.

Значення туризму у сучасному суспільстві невинно зростає, оскільки ускладнюються проблеми взаємодії, виникають питання пошуку напрямів розвитку сфери туризму як соціально орієнтованої. Туристична діяльність є пришвидчувачем активності суб'єктів господарювання, задіяних у сфері туризму [2]. Проте сфера туризму не завжди розвивається однаково, відсутнє ефективне застосування ресурсів. Потреба вивчення та розуміння взаємодії між елементами системи менеджменту туризму, пошуку напрямів розвитку туристичної сфери визначається значенням соціально орієнтованого сектора економіки в умовах змін [1].

У таких умовах виникає об'єктивна необхідність цілеспрямованого впливу на процеси розвитку туристичної сфери, що втілюється в особливій соціально-економічній чи туристичній політиці держави [7]. Дієвість соціально-економічного розвитку країни, маркетинг національної культури, створення іміджу туристичної привабливості країни зумовлено ефективністю впровадження туристичної політики держави [4, с. 56-58]. Таким чином, дослідження розвитку сфери туризму в Україні на підставі застосування методів кореляційного аналізу з метою виявлення найважливіших чинників впливу на внутрішній туризм у країні, аналіз отриманих результатів взаємозв'язку, вироблення рекомендацій для підсилення внутрішнього туризму є актуальним науково-практичним завданням.

Проблемам вивчення чинників, які впливають на розвиток сфери туризму, приділяли увагу такі українські науковці, як В. Герасименко, Н. Гончарук, В. Євдокименко, Л. Малик, В. Маховка, Д. Корнева, Н. Остап'юк, Т. Ткаченко, В. Федорченко, та зарубіжні вчені: М. Беднарська, С. Оптнер, Р. Каплан, Й. Кріппендорф, В. Фреєр. У своїх працях українські науковці проводять аналіз та оцінюють стан туризму в Україні, її регіонах за ключовими соціально-економічними індикаторами, використовуючи динамічні методи, досліджують ринок внутрішнього і в'їзного туризму. Також визначають чинники впливу на діяльність туристичних компаній: військова агресія; соціальні, політичні та екологічні колапси; наслідки фінансово-економічної світової кризи; зниження обсягу платоспроможного попиту на туристичну продукцію та послуги, низьку мобільність організаційно-структурних трансформацій у сфері туризму, якість персоналу, гнучкість та адаптивність до змін.

Значний внесок у вирішення питань менеджменту внутрішнього туризму зробили такі українські та зарубіжні науковці: А. Амоша, В. Василенко, Л. Дяченко, К. Каспар, В. Кравців, С. Медлик, Н. Мельник, Ю. Пестушко, П. Піарс, З. Юринець. У роботах економістів висвітлено основні перешкоди, що формують загрози розвитку сфери туризму України, зростання конкурентоспроможності нашої держави. Окреслено заходи для подолання проблем розвитку туризму, забезпечення формування пріоритетності туристичної індустрії як квінтесенції соціально-економічного розвитку держави.

Постає необхідність ретельного дослідження питання особливостей розвитку внутрішнього туризму в Україні, виявлення основних чинників, які мають вплив на його формування завдяки застосуванню статистичних методів дослідження.

Метою статті є дослідження стану розвитку внутрішнього туризму в Україні.

Об'єктом дослідження постає процес виявлення взаємозв'язку та взаємозалежності між індикаторами, що визначають сферу туризму, а предметом дослідження – внутрішній туризм в Україні.

У роботі застосовано інструменти кореляційно-регресійного аналізу на підставі статистичних даних, що дає підстави встановити взаємозв'язки між показниками: кількість внутрішніх туристів, кількість колективних засобів розміщення, середня тривалість життя, надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, витрати держави на розвиток інфраструктури та капітальні інвестиції в туристичну сферу, інфляція.

Основні положення наукового дослідження можуть бути взяті до уваги законодавчими та виконавчими органами, місцевими та регіональними органами влади національної економіки. Аналіз є основою для формування стратегій та програм розвитку туризму на різних ієрархічних рівнях, дає змогу зрозуміти, які показники найбільше визначають внутрішній туризм в Україні.

Динаміка потоків внутрішнього туризму з роками характеризується хвилеподібними коливаннями. Українці дещо переорієнтували власні подорожі в межах України. Важливим засобом для вирішення питань сфери туризму і конкурентоспроможності цього сегменту ринку постає розвиток внутрішнього туризму. Яскравим прикладом цього є світовий досвід із підтвердженням у зростанні доходів від такого виду бізнесу.

Для обґрунтування перспектив розвитку внутрішнього туризму в нестабільних умовах економіки використано інструменти кореляційно-регресійного аналізу на підґрунті статистичних даних.

Кореляційний аналіз проведено задля встановлення взаємозв'язків поміж такими показниками: кількість внутрішніх туристів, кількість колективних засобів розміщення, середня тривалість життя, надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, витрати держави на розвиток інфраструктури та капітальні інвестиції в туристичну сферу (фінансові джерела розвитку туризму), інфляція (індикатор, що системно відображає наслідки соціально-економічної фінансово-монетарної політики держави) (табл. 1).

Для аналізу внутрішнього туризму в Україні проведено розрахунок коефіцієнта кореляції між показниками (табл. 1), результати якого представлено в кореляційній матриці показників (табл. 2).

Результати кореляційного аналізу засвідчили високий взаємозв'язок між кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, і надходженнями прямих іноземних інвестицій в Україну ($r=0,839$). Туристична індустрія України повинна розвиватися завдяки залученню потужних прямих іноземних інвестицій, які можна спрямувати на підтримку матеріально-технічної бази, результативну рекламну кампанію. Вдале орієнтування іноземних інвестицій у формування туристично-рекреаційної системи України разом із високорозвиненою інфраструктурою, туристичними та рекреаційно-оздоровчими комплексами загальноєвропейського значення дасть змогу отримати фінансові надходження до бюджету та досягнути соціального ефекту.

Таблиця 1

Індикатори розвитку внутрішнього туризму в Україні за 2010-2017 рр.

Роки	Потік внутрішніх туристів, осіб, од.	Кількість колективних засобів розміщення, од.	Середня тривалість життя	Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, млн. дол.	Витрати держави на розвиток інфраструктури, млн. грн.	Капітальні інвестиції в туристичну сферу, млн. грн.	Інфляція, %
2010	649 299	4 673	70,44	5 851,2	7 987	2 000	109,1
2011	715 638	4 710	71,02	6 033,7	9 059	3 010	104,6
2012	773 970	4 747	71,15	5 290,7	7 926	4 863	99,8
2013	702 615	5 138	71,37	5 462,1	2 704	4 083	100,5
2014	322 746	4 572	71,53	2 451,7	3 298	2 022,4	124,9
2015	357 027	4 341	71,71	3 763,7	3 575	1 920,7	143,3
2016	362 837	4 256	71,89	4 405,6	608	2 100	112,4
2017	369 520	4 115	72,00	1 871,2	1 103	2 200	113,7

Джерело: складено на основі [5].

Поміж кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, і кількістю колективних засобів розміщення виявлено пряму залежність та вищий середнього ($r=0,776$) взаємозв'язок.

Кількість колективних засобів розміщення туристів у державі за вказаний час відчутно зменшилася, хоча цей напрям належить до швидкозростаючого бізнесу, який дає змогу отримати грошові надходження. У порівнянні із 2013 р. майже на 1 000 одиниць менше стало готельних підприємств за підсумками 2017 р. [5; 8]. Ключовою причиною постає насамперед політична, а також соціально-економічна ситуація, яка призводить до проблем у фінансовому становищі готелів. Аналіз одержаних результатів засвідчує потребу у відновленні інвестування в цю сферу.

Важливо приділяти увагу формуванню стратегій та стратегічному плануванню розвитку сфери туризму. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та зростанню економічної ефективності усієї туристичної сфери. Аналіз одержаних результатів засвідчує потребу у відновленні інвестування в цей напрям.

Результати кореляційного аналізу засвідчили високий взаємозв'язок між кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, і капітальними

інвестиціями в туристичну сферу (0,78). Капітальні інвестиції у розвиток туристичної індустрії суттєво скоротилися з 2012-2013 рр., що позначилося на зниженні темпів приросту туристичних об'єктів.

Таблиця 2

Кореляційна матриця взаємозалежності показників

	Туристичні потоки України, (внутрішні туристи), осіб	Кількість колективних засобів розміщення	Середня тривалість життя	Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну	Витрати держави на розвиток інфраструктури	Капітальні інвестиції в туристичну сферу	Інфляція
Туристичні потоки України, (внутрішні туристи), осіб, од.	1	x	x	x	x	x	x
Кількість колективних засобів розміщення	0,776805	1	x	x	x	x	x
Середня тривалість життя	-0,73046	-0,6082	1	x	x	x	x
Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну	0,839667	0,678225	-0,75039	1	x	x	x
Витрати держави на розвиток інфраструктури	0,670937	0,766861	-0,83649	0,564192	1	x	x
Капітальні інвестиції в туристичну сферу	0,782934	0,677868	-0,23462	0,483595	0,360343	1	x
Інфляція	-0,76602	-0,54576	0,416928	-0,55498	-0,48318	-0,68178	1

Джерело: складено автором.

Капітальні інвестиції у сферу туризму є вагомими витратами для створення нових, реконструкції, технічного переозброєння вже діючих основних фондів, що мають пряме і побічне відношення до туризму [6]. Такі інвестиції скеровуються у

придбання, будівництво, реконструкцію, модернізацію, формування необоротних активів та необхідні для фінансування капітального будівництва різного призначення [9]. Тому капітальні інвестиції є важливим чинником розвитку сфери туризму України. Рівень капітальних інвестицій у сферу туризму України є ще недостатнім. На цю сферу припадають у середньому 4,5 % від загального обсягу усіх інвестицій [3].

Транспортна інфраструктура постає чи не найосновнішим компонентом функціонування туристичного сегменту. Взаємодія туристичної і транспортної сфер спрямована на вирішення масштабних питань, котрі пов'язані із будівництвом туристичної інфраструктури за напрямками вітчизняної мережі транспортних коридорів одночасно із привабленням вітчизняних та іноземних інвестицій.

Поміж кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, і витратами держави на розвиток інфраструктури виявлено пряму залежність та вищий середнього ($r=0,67$) взаємозв'язок.

Інвестування держави повинно відбуватися в рамках важливих інвестиційних проєктів, наприклад, формування транспортної інфраструктури, будівництво потужних об'єктів та споруд, підготовка інфраструктури систем життєзабезпечення для реалізації проєктів освоєння нових рекреаційних територій тощо. Державно–приватне партнерство доцільно реалізовувати у концесійних проєктах, що дає змогу залучати приватні інвестиції у великі проєкти та вирішує низку законодавчих неузгоджень [2].

Удосконалення туристичної інфраструктури, впровадження різних інновацій у туристичну індустрію потребує збільшення витрат держави у зазначений напрямок та ефективне їхнє використання. Тому на особливу увагу заслуговує стимулювання державою важливих інвестиційних проєктів у країні. Це сприятиме зростанню ємності ринку, кількості туристичних потоків, покращенню іміджу держави, її конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг.

Для збільшення туристичної привабливості нашої держави доцільно оновлювати та створювати нове матеріально-технічне забезпечення, виконувати модернізацію та реконструкцію історичних пам'яток культури, будувати санітарно-курортні зони, готельні комплекси. Для цього необхідні різні види інвестицій у туристичну галузь, потрібно ефективно реалізовувати вкладення у розвиток туристичної інфраструктури та формувати сприятливий інвестиційний клімат.

Результати кореляційного аналізу засвідчили високий взаємообернений зв'язок між кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, і середньою тривалістю життя (-0,73). Це насамперед пов'язано з тим, що скорочення тривалості життя спонукає населення до розширення світогляду, пошуку можливостей для збільшення кількості відпочинкових турів та отримання позитивних вражень, підсилення створення нових зв'язків поміж окремими членами держави та народами. Це зумовлює отримання соціального ефекту від розвитку туризму, що може проявлятися у раціоналізації вільного часу громадян, розвитку фізичних здібностей, отриманні духовних потреб. Усе це підтримує стан саморозвитку

громадян, покращує настрій і самопочуття, надає бажання для збільшення працездатності, покращення результатів діяльності.

Також між кількістю громадян, які забезпечують внутрішній туризм, та інфляцією виявлено тісну обернену залежність (-0,766). Це свідчить про те, що зростання інфляції в країні призводить до зниження туристичних потоків на теренах нашої держави. Така залежність поміж зазначеними показниками трактується тим, що інфляція значною мірою постає барометром розвитку соціально-економічних тенденцій у країні, визначає ціну на туристичні послуги і попит на туристичну продукцію.

Проведене дослідження розвитку сфери туризму в Україні на підставі застосування методів кореляційного аналізу дало змогу виявити найважливіші чинники впливу на внутрішній туризм в країні та провести аналіз отриманих результатів. В умовах сучасних економіко-політичних змін, системних криз і нестабільності управлінські рішення щодо розвитку внутрішнього туризму повинні ґрунтуватися на врахуванні тих чинників, що мають найбільший вплив на розвиток туристичної інфраструктури, ціноутворення загалом. Такий погляд на розвиток сфери туризму дає змогу формувати нові ідеї, відкривати затребувані нині інноваційні орієнтири діяльності, створювати інтеграційні об'єднання з метою поступу туристичної діяльності, задоволення туристичних бажань споживачів, ведення туристичного бізнесу, отримання прибутків. Це зумовлює потребу удосконалення туристичної політики, системи менеджменту туризму, що пов'язано з активізацією найбільш затребуваних напрямів. Розуміння впливу чинників на розвиток внутрішнього туризму є основою для проведення прогнозування стратегічних напрямів, формування стратегій та програм розвитку туризму на різних ієрархічних рівнях управління.

Список використаної літератури

1. Байда Б. Ф. Системний підхід до розвитку менеджменту туризму / Б. Ф. Байда // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2019. – № 2, Т. 30(69). – С. 22-25.
2. Borzyszkowski J. Destination Management Organisations (DMO) – nowoczesne struktury organizacyjne w turystyce / J. Borzyszkowski // Nowe wyzwania gospodarki turystycznej na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. – 2011. – С. 236-256.
3. Герасименко В. Г. Теорія туризму як складова туризму / В. Г. Герасименко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – № 12. – С. 163-170.
4. Pearce P. I. Tourist Behavior. Themes and conceptual schemes / P. I. Pearce. Clevedon : Channel View Publications, 2008. – 234 с.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. World Tourism Organization. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>.

7. Yurynets Z. Country's economic competitiveness increasing within innovation component // Z. Yurynets, B. Bayda, O. Petrich. *Economic Annals* – XXI. – 2015. – № -10, С. – 32-35.
8. Юринець З. В. Дослідження конкурентного середовища ринку туристичних послуг України [Електронний ресурс] / З. В. Юринець // *Ефективна економіка*. – 2015. – № 1.– Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> (дата звернення: 28.10.2019).
9. Юринець З. В. Основні аспекти формування маркетингової політики на підприємствах туристичної галузі України / З. В. Юринець, Н. В. Мельник // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. – 2014. – Вип. 6, ч .2. – С.84-87.

References

1. Baida, B. F. (2019). Systemnyy pidkhdid do rozvytku menedzhmentu turyzmu [Systems approach to development of tourism management]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia – Scientific notes of VN Vernadsky TNU. Series: Economics and Management*, 30(69), 2, 22-25 [in Ukrainian].
2. Borzyszkowski, J. (2011). Destination Management Organisations (DMO) – nowoczesne struktury organizacyjne w turystyce [Destination Management Organizations (DMO) - modern organizational structures in tourism]. *Nowe wyzwania gospodarki turystycznej na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym*, 236-256.
3. Gerasimenko, V. G. (2011). Teoriya turizmu yak skladova turizmu [The theory of tourism as a component of tourism]. *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen' – Bulletin of socio-economic research*, 2, 173-180 [in Ukrainian].
4. Pearce, P. I. (2008). *Tourist Behaviorer. Themes and conceptalschemes*. Clevedon : Channel View Publications.
5. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine]. [www.ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua) Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
6. World Tourism Organization. www.world-tourism.org Retrieved from: <http://www.world-tourism.org>.
7. Yurynets, Z. & Bayda, B. & Petrich, O. (2015). Country's economic competitiveness increasing within innovation component. *Economic Annals* – XXI, 9-10, 32-35.
8. Yurynets, Z. V. (2015). Doslidzhennya konkurentnoho seredovyshcha rynku turystychnykh posluh Ukrayiny [Research of the competitive environment of the tourist services market of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective Economics*, 1. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3759> [in Ukrainian].
9. Yurynets, Z. V. & Melnyk N. V. (2014). Osnovni aspekty formuvannya marketynhovoyi polityky na pidpryyemstvakh turystychnoyi haluzi Ukrayiny [The main aspects of marketing policy formation in the enterprises of the tourist industry of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of the Kherson State University. Series: Economic Sciences*, 6(2), 84-87 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 16.10.2019

Прийнята до друку 13.11.2019

RESEARCH CONDITIONS OF INTERNAL TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

B. Baida

*Lesya Ukrainka Eastern European University,
43025, Lutsk, Pr. Voli, 13
e-mail: bogdanapravo@ukr.net*

The object of the article is to application of the tools of correlation analysis based on statistic data are used to substantiate the strategic perspectives of domestic tourism development in the context of modern tourism development policy. Correlation analysis has been conducted to establish relationships between the following indicators: number of domestic tourists, government spending on infrastructure development and capital investment in tourism, inflation, foreign direct investment in Ukraine, average life expectancy, number of collective accommodation facilities. In order to analyze domestic tourism in Ukraine, the correlation coefficient between indicators has been calculated.

The following methods have been used to solve the problems: correlation analysis (to calculate the correlation coefficient between indicators characterizing domestic tourism in Ukraine), synthesis, induction (to analyze and solve the problems of domestic tourism in Ukraine). The results of the correlation analysis showed a direct dependence and a high correlation between the number of domestic tourists and capital investment in the tourism sector ($r = 0,78$) and foreign direct investment in Ukraine ($r = 0,839$). Investment is an important factor in the development of tourism in Ukraine. There is a direct relationship between the number of domestic tourists and state's spending on infrastructure development ($r = 0,67$), and number of collective accommodation facilities ($r = 0,776$). There is a close inverse relationship between the number of domestic tourists and inflation ($r = -0,766$), and the average life expectancy ($r = -0,73$). Increasing inflation in the country leads to a decrease in tourist flows in our country. The dependence and different kind of correlation between the number of domestic tourists and other indicators has been revealed. An analysis of such dependence and interconnection has been conducted. The main provisions can be adopted by the legislative and executive bodies, local and regional authorities of the national economy. The analysis is the basis for the formation of strategies and programs for tourism development at different hierarchical levels. This analysis makes it possible to understand which indicators most determine domestic tourism in Ukraine.

Key words: correlation analysis, development status, indicators, relationships, inland tourism.